

שמעתא עליבא רמיה

גליון שכ"ג - פרשת תולדות - תשע"ח - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' פ

שמעתא אליבא רחלקתא פ

האם מותר לצלם שקיעת החמה

א. לאו דלא תעשון. ב. דמות צורה חמה ולבנה. ג. צורה שאינה שלמה. ד. איסור שהייה. ה. חשדא בזמן הזה. ו. שכיחי רבים. ז. של פרקים. ח. צורה בולטת או שוקעת. ט. אינה בולטת ואינה שוקעת (ציור). י. כתב שאינו מתקיים. יא. גרמא (צילום אוטומטי). יב. לאו דלא תעשון.

דרשו חז"ל בש"ס ע"י (מב: ור"ה (כד:)) "לא תעשון אתי אלוקי כסף וכו' לא תעשו לכם" (שמות פ"ב פס"ב) "לא תעשון אותי" כלומר אל תעשו כדמות השרויות אתי (במדור העליון) דהיינו ארבעת פנים להדדי וחיות שרפים ומלאכים כדמות שמתראין לפני אדם במראה הנבואה דהיינו אדם מיש לו כנפים. ועוד דרשו "לא תעשון אתי" כדמות שמשיי (במדור התחתון) כגון דמות אדם ולבנה. ועיי' ששלמדו עוד דמיון עשה אדם בית תבנית היכל כו', אכסדרה תבנית אולם.

ועיינין ברמב"ם בספר המצות (ל"ט) שביאר שהזהירונו מעשות צורות בעלי חיים מעצים, ומתכות וכדו', ואעי"פ שלא יעשו להעבד, וזה הרחקה מעשות הצורות כלל כדי שלא יחשבו בהם מה שיחשבו הסכלים עובדי ע"ז שיחשבו כי לצורות כחות, והעובר על לאו זה חייב מלקות, ע"כ. וביד החזקה (ע"ז פ"ג ה"ה) כתי' שהתורה אסרה כדי שלא יטעו בהן הנטועים וידמו שהם לע"ז. וכן מנו לאו זה הסמ"ג (לאין כה), החינוך (מצוה לט) והרד"ם (פכ"ט אות ה). וכן פסקו הט"ו וע"כ (יו"ד סי' קמא סע"ד וסע"ה). [אולם הרמב"ם הסמ"ג והחינוך שם השמיטו הא דלא יעשה בית תבנית היכל וכו'. והרמב"ם בהל"ה בית הבחירה (פ"ז ה"ט) הביאו בכלל מ"ע של ריאת מקדש. ובמנ"ח (מצוה לט) עמד בזה והקשה עליו דמנין לו הא. ועייני' מה שהשיב. והשאלות (שם) הביאו בכלל הלאו דלא תעשון. והמהר"ק (סוף שרש ע"ה) כתי' שיש בזה איסור תורה, אולם בקריית ספר (בית הבחירה שם) נקט שהוא מדרבנן].

ויש לדון בשאלה מצויה מאוד, האם מותר לצלם צורת לבנה, שמש וכוכבים, ע"י מצלמות דיגיטליות המצויות בזמננו. ומה הדין לענין הדלקת מכשירים שבמסך שלהם מופיע תמונות של צורות הנ"ל, דדלמא יש להנמע משום לאו דלא תעשון. ב. דמות צורה חמה ולבנה.

ועיינין בט"ז (שם פ"ז י"ג) ובש"ך (שם ס"ח) דכתבו דגם צורות כגון חמה ולבנה כפשוטן אסור לעשות. ועי' ביד הקטנה (ח"ב פ"ג ל"ה י"ח) שאסור דוקא כשמצייר הצורה אולם דכל מי שרואה צורה זו ואומר שזאת היא צורת חמה והיינו צורת עיגול דוקא צורה בתוכה וחיודין סביב לה, אבל אם עשה או צייר עיגול פשוט אין בו איסור כלל, וכן הדין בצורת לבנה וכוכבים דדוקא אם מצייר נקודה עגולה וחיודין סביב לה אסור, ע"כ. והביאו הדרכ"ט (ס"ח מו). וכן פסק באג"מ (ח"ה סי' ט אות ו). ובדרך זה כתב המהרי"ץ (קובץ יו"ד סי' פג) הביאו הצי"א (ח"ט סי' מד אות ט) והוסף דיש גילוי לזה בחת"ס (יו"ד סי' קטט). וכן דעת הגר"ק שליט"א (קובץ שלח ח"י עמי תקא).

ג. צורה שאינה שלמה.

וכתב הרא"ש (ע"ז פ"ז סי' ה) דהא דאסרינן צורת אדם ודרקון דוקא בגולם שלם, אבל צורת הראש בלא גוף שלם מותר, וליכא אף משום חשדא. וכן מבואר בתוס' (ע"ז פ"ז מ"ד ד"ה שאנן) ובמרדכי (ע"ז סי' תתלט). וכן פסק השו"ע (שם סע"ז). ודעת המהר"ם אלשיך (סי' עז) דה"ה דבמות שמש שבמרום הכירם אם חטרים כמו שרמאים לעדים לית לה כו'. וכן נקט בליון חן (פרשת בא), הובאו דבריהם בדרכ"ט (ס"ח לח).

אולם דעת הפני"י (ה"ה פ"ג ב"ה) ד"ה במשנה, וכד: ועי' תוס' ל"ה (ע"ז פ"ג אות ו) דכתבו דגם צורות כגון חמה ולבנה כפשוטן אסור לעשות. ועי' ביד הקטנה (ח"ב פ"ג ל"ה י"ח) שאסור דוקא כשמצייר הצורה אולם דכל מי שרואה צורה זו ואומר שזאת היא צורת חמה והיינו צורת עיגול דוקא צורה בתוכה וחיודין סביב לה, אבל אם עשה או צייר עיגול פשוט אין בו איסור כלל, וכן הדין בצורת לבנה וכוכבים דדוקא אם מצייר נקודה עגולה וחיודין סביב לה אסור, ע"כ. והביאו הדרכ"ט (ס"ח מו). וכן פסק באג"מ (ח"ה סי' ט אות ו). ובדרך זה כתב המהרי"ץ (קובץ יו"ד סי' פג) הביאו הצי"א (ח"ט סי' מד אות ט) והוסף דיש גילוי לזה בחת"ס (יו"ד סי' קטט). וכן דעת הגר"ק שליט"א (קובץ שלח ח"י עמי תקא).

ד. איסור שהייה

והנה מבואר בר"ה (שם) ובע"ז (מג:): דפעמים אף באופן שאין משום איסור עשייה מ"מ יש איסור שהייה משום חשדא. וכן פסקו השו"ע (יו"ד סי' קמא). ומ"מ כתב הר"ן (ע"ז ט' ברי"ף) שלא חששו לחשדא אלא בצורות שהיה מנהג הגוים לעבדן אבל אלו שאין מנהג לעבדן (כגון בהמות אילנות ושדאים) מותרין כל בעשייה כל שלא נודע ולא נשמע שהיו נעבדות כלל, וכן הנמנהג, ע"כ. וכי"כ הרמב"ם (ע"ז פ"ג ה"ה). וכן פסק השו"ע (שם סע"ז).

ועי' בפרישה (שם אות כה) שכתב בדחשדא חיי' שישברו שהוא עשאו אף עבדם, ובתוס' (ע"ז שם ד"ה והא רב יהודה) נר' דס"ל יש חשד שמוא עבדם וכן מוכח מהרמב"ן (הובא לעיל) ע"כ. והט"ז (ס"ח ט) נקט שחיי' שיחשדוהו שעובד להם. ובביאור הגר"א (שם אותיות ט' וכה) כתי' שדברים המתורים בעשליה החשד הוא משום חושדים שעבדם. והאלו שאסורים בעשייה החשד הוא מחמת איסור עשייה. ועי' במקור מים חיים (שם) ע"פ תוס' דלא חיי' אלא משום חשדא דע"ז. וכן דעת העמק שאלה (סי' נז אות ה). [ועי' בפרישה (שם אות כה) שכתב אלא ליכא החשד שמשמשי מרום איכא איסור שהייה מה"ת אפי' ליכא חשדא אלא שמהותו, והרא"ש מוכח שלא ס"ל הכל. והמנ"ח (מצוה לט אותיות ב וט) כתי' דדעת רוב הראשונים להקל. וכן מבואר ברמ"א (שם סע"ז ג'). בשו"ע (סע"ז ב'). בט"ז (ס"ח ט) ובש"ך (ס"ח כג). ואכמ"ל.]

ה. חשדא בזמן הזה

ויש לדון האם בזה"ז מצויי מאוד צורות לניו האם אכתי יאכא משום חשדא, ואם יש לחוש לאיסור שהייה. והנה כתב השו"ע (שם סע"ז) ע"פ המשנה בע"ז (מב:) דהמוצא כלים ועליהם צורות תמה או לבנה, אם הכלים מכובדים אסורים אף בהנאה שוודאי נעשו לשם ע"ז, ואם הם מבוזים, מותרים שלא נעשו אלא לנוי. ופירש הרמ"א (שם) ע"פ הרמב"ם (פ"ה"מ ע"ז פ"ג מ"ג הובא בדרכ"מ אות א) דהיינו צורות הנעשות לשם תמה ולבנה, כמו שעושים בעלי הטלמאות צורות לכוכבים, כגון צורות המתייחסות לשמש מצעירים מלך מעוט' יושב על גולה, וכיוצא"ב בלבנה יש להם צורה מיוחדת, ע"כ. וביאר הש"ך (ס"ח) דכוונת הרמ"א דצורת לבנה שנמצאה לבדה מותרת בהנאה דאין לחוש שמוא עבדו לה, אבל לענין איסור עשייה מודה הרמ"א דאסור לעשות אף צורת עיגול אף בלא מלך מעוט' וכדו', וכן להשהותם בידו אהך חשדא דלאיזה צורך הוא משהה אותם, ע"כ. וכן נקט החת"ס (סי' קכט). ומבאר דאיכא משום חשדא אף בדברים שאין איכא לעבדם.

ובזה"ז מצויי תמונות על דף ועל מסכים אלקטרוניים לנוי וכדו' והרואה אותם לא נכנס בלבן ספק דלשם ע"ז משהה אותם, אפשר דליכא הכי אסרא "לחיות צורך משהה אותם". וצ"ע. ובלא"ה מצויי לט"ז (ס"ח) שחולק על הש"ך דבכה"ג ליכא איסור שהייה. וכן מבואר בבח"א (כלל פה אות ה), ועיי' שו"ר במקור מים חיים (שם) הוכיח דלא כהש"ך ומתיר היכא שיכולין לתלות מחזיקין בידו לנוי, אבל דבר שאין שייך לומר דלניו מחזיקין בביתו חיי' לחשדא כיוון שאינו לנוי לתמה מחזיקין, ע"כ. והביאו הדרכ"ט (ס"ח לח). ולפ"ז אין לחוש לחשדא בני"ד. וכן דעת הגר"ש זצ"ל (שם).

ו. שכיחי רבים

ונראה עוד טעם דאפשר שאין לחוש לחשדא בני"ד, דתנן בר"ה (כד: כד:) דמות צורות לבנה היו לו לר"ג בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן עמד את ההדיוטות ואומר הכזה ראת או כזה. ואמרו בגמ' ומי שרי והכתוב לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי וכו', שאני ר"ג דנשיא הוא שכיחי רבים גביה, ע"כ. וכן נקט הר"ף (ע"ז ח"ה קנ"ה ע"ה) ודשכיחי רבים גביה היינו שני אנשים הנכנסים לבית שיש שם צורה. והביאו הב"י בבדק הבית (שם), ועיי' ש"ש שהביא ראיה לדבריו. והרמ"א (סע"ד) כתי' דיש מתירין בשל רבים, דליכא חשדא, וכן הביא החת"ס (אורח חיים סי' פ"ח ונ'). ועי' באג"מ (שם) שכתב דאפי' ב' חשיב רבים ולפ"ז י"ל דתמונות (שכבר צולמו) ותולים בקירות הבית או בשאר מקומות גלויים לעין כל אין משום חשדא, כי בד"כ נכנסים שם ואורחים ושכנים וכדו'. וכן תמונות המופיעות על מסך מכשיר אלקטרוני, אם הדרך לקחת מכשירים אלו למקומות דשכיחי רבים כגון בהמ"ד, מקומות עבודה וכדו', כיון שרבים שכיחי שם ליכא חשדא. וכעין זה כתי' בננסת יחזקאל (אור"ח סי' יג ד"ה ואנן).

אלא שהר"ף (שם) כתי' בשם הפוסקים דע"ג דברבים ליכא חשדא מכוונע הוא. והביאו הב"י (שם). ואע"פ שהרמ"א השמיט דברים אלו, מ"מ הש"ך (ס"ח) והחת"ס (יו"ד סי' קכט ד"ה אשר) הביאו. וכן הוא בפת"י (ס"ח). אלא שבננסת יחזקאל (שם) ד"ה אמרנו כתי' דלאו הצורות שבויות מדינות שנדפסו שלא לשם ע"ז והרבה מהן נמכרין בחנות ליכא חשדא ברבים, ובכה"ג לכו"ע י"ל דאין הדבר מכוונע, ע"כ. והובא בפת"ש (ס"ח). ולפ"ז י"ל דהכא נמי ליכא משום כיעור. [ועי' בפת"ש (שם) שדחה דברי הדבר יוסף שהחמיר בבה"כ אפי' דאיכא רבים. ועי' עוד בדרכ"ט (ס"ח מד)].

המשך בעמ' הבא

פניני הלכה פ

הנכנס לפעודה על דעת שלא להתחייב בזימון האם מהני

א - תנן (ברכות מה) שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. עוד תנן התם (ג') שאכלו כאחת אינן רשאין לחלק, וכן ד' וכן חמשה. ו' נחלקין עד עשרה. ועשרה אין נחלקין עד כ'. ונפסק לד"נא בטור ובשו"ע (סי' קצ"ג ס"ח).

וכתב הרא"ש (י"ט פ"ק ג' שאכלו) - שלשה שאכלו כאחת, כתב ה"ר יונה ז"ל דמיייר שקבעו עצמן ביחד מתחילה לברכת המוציא, לד"הו בהיסבה ולדין בשיבה, אז אינם רשאין לחלק. אבל אם לא נקבעו יחד בברכת המוציא רשאין לחלק. ולי נראה דבר המפרשים אעי"פ שלא ברך המוציא ביחד אלא אח"כ נקבעו באכילה יחד נקבעו לזימון

ואינן רשאין לחלק. ומה שהביא ראיה מהה"א דכ"ב מברכין, וכן ראיה היא, דשאינן התם דאי לא אמרו נזיל וניכול נמא בדוכתא פלונית היו מתחילת הסעודה ועד סופה בלא קבע ולא היה אחד יכול להוציא תבירו. ע"כ.

וכהר"ש נפסק בשו"ע (שם ס"ב) - אפי' לא הוקבעו מתחילה כולם לאכול יחד, אלא שהשנים קבעו ואח"כ גם השלישי וקבע עמהם, או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו, אינם רשאין לחלק כיון שהם קבעו יחד בגמר אכילה. ומ"מ אם יאכל עמהם בלא קבע רשאין לחלק.

והמש"ב (ס"ח י"ט) דייק מלשון המחבר שכתב "בגמר אכילה", דבכה"ג שלא התחילו סעודתן יחד אם אף לא גמרו סעודתן יחד רשאין לחלק, דע"כ לא ההתחלה או הסוף בענין יחד. וכדברי הט"ז (בס"ח י'). ובאר בשפ"צ (ס"ח י"ד) דאף דהא"ר (ס"ח י"ח) והנהר ש"ס (ס"ח י"ג) מבחלקין דבריו, החמד משה (ס"ח ה') ומנא"ר (ס"ח י') ומחה"ש (ס"ח י"ז) וזיי אדם (כ"ג מ"ח ס"ח י"ח) ומגן גבורים (לאך המגן ס"ח י"ח) הסכימו לט"ז.

אולם סיים דמימ' אם המתניין לאחר האכילה ולא ברכו עד שגמר גם השלישי לאכול, חייבין לזמן ואין רשאין לחלק. ואעי"פ שלא גמרו ביחד, כל היכי דאי מיתני להו מידי מצו' למיכל מנייהו כמו גמרו ביחד דינין להו.

ב - וילעי' דבר שכ"ח בסעודות מצוה וכיוצא"ב, שרוצה אדם להצטרף לסעודה אך אין רצונו להתחייב בזימון מחמת שרוצה לצאת לדרכו קודם ברכת המזון. אם מהני כוונתו שלא להצטרף עמהם ע"י יחתיב בזימון. או דילמא כיון שבפועל קובע סעודתו עמהם, תו לא מהני כוונתו וכו', דהא כל שקבע סעודתו עמהם נחייב בזימון. ובידעת תורה (סי' קצ"ג ס"ח ט') שכתב בס"ח י"ב - אם ישבו מתחילה על דעת שלא להצטרף יחד אי מהני. והניח הדבר בצי"ע.

ומצינו בנאש"ט אברהם (סי' קצ"ב) שכתב - נר' דלא מהני מה שהיה דעתו מתחילה לחלק מהם תיכף, ויבקש ב' שיומנו עמו. וכן הוא אם הוא בזמן שחייב להמתין לאכול אח"כ בפני"ע, שהשעה דחוקה לסעודת שבת וכדו', וכן לו מקום אחר לילך לשם לאכול, מחמת שהשעה עוברת בכדי שילך ויבא וכדו', ע"כ אינו רשא' לחלק ותמיד חל עליו חובת זימון, כלי פלוג רבנן בזה וממילא חל עליו חובת זימון. וגם אם הוא נחוץ הרבה לדבר מצוה או חובה, וי"מ אין לילך בל זימון, ושנים המסובים עמו מחויבים לזמן עמו כשרוצה.

[ובענין מ"ש דגם אם הוא נחוץ הרבה וכו', ועיי' במש"ב (סי' קצ"ג ס"ח י"ט) וסי' ר' ס"ח ט') בענין ג' שקבעו עצמן יחד דאם הדבר נחוץ מאד שנוגע להפסד וכדומה אפשר שיש להקל לאחד לברך בפני"ע קודם שגמרו ה' סעודתן ולצאת. אך באופן זה טוב יותר שהי' יתנו לפניו משורת הדין ויפסיקו להצטרף ויזמן עליהם. ע"כ. ולענין עשרה שאכלו כאחד כתב בסי' קצ"ג (ס"ח י"ט) שמימי דהמג"א דאם צריכין

לכתב לדבר מצוה ואין להם שהות להמתין שתתבטל המצוה רשאין לחלק לג' ג' והה"א אדם מוגננס בזה ופוסק כשעמיה על שאמרו עשרה בלעדס בודאי אסור לצאת אפי' לדבר מצוה. ומ"מ אם הוא מצוה דאורייתא אפשר שיש להקל בכל גוונ' עיי"ש.]

אולם בהגהות חממת שלמה (על המחבר בס"ח) כתב - נשאלתי אם מתחילה ישבו לאכול על דעת שהיהו רשאין לחלק, אם מותר לחלק. והשבתי דנראה לפעני"ד פשוט דמותר לחלק, דהרי כתב המג"א ס"ק י' דמשמע בגמ' דהיכי דאין האחד מוציא את חברו בברכת המזון אין רשאי לזמן, והרי ההוציא מוציא את חברו ודאי בעיני שיהיה דעתו להצטרף יחד. וגם בסי' קצ"ה לקמן איתא בשו"ע כגון שנכנסו על דעת להצטרף, ועי' במג"א שם (ס"ח ב') דדעתו דאפי' בבית אחד בעיני נכנסו על דעת להצטרף, ולכן אין להיט' לחלק שם (ס"ח י"ח) היינו רק דלא בעיני כוונה בפירוש להצטרף, אבל נכנסו בפירוש על דעת לחלק ודאי אין מצטרפין בעל כרחם, ואין אחר דעתו כלום, וזה ברור ופשוט בדבריו, ולמעט

בפלוגתא עדין ודוי"ק. ע"כ.

